

דיון וחשבון

ממערכת האיזונים והבלמים, דרך פסקת ההתגברות ועד לשינוי בהרכב הוועדה למינוי שופטים: על רקע הרפורמה המשפטית, איך מתנהלות מערכות המשפט במדינות אחרות ברחבי העולם?

מאיה בואנוס

Nikolai Karaneshev: 0171x

Phil Roederv: 0171x

ע

ל רקע ההפגנות ההמוניות נגד הרפורמה המשפטית המתוכננת, נשמעה הטענה בקרב חברים בממשלה המכהנת שלפיה הרפורמה תקרב אותנו למודלים אחרים של דמוקרטיה ברחבי העולם. אך האם זה באמת כך? כזכור, הרפורמה המשפטית השנויה במחלוקת כוללת חקיקת פסקת ההתגברות ברוב של 61 חברי כנסת, ביטול עילת הסבירות, שינוי הרכב הוועדה לביטול חירת שופטים והפיכת משרות היועצים המשפטיים בממשלה למשרות אמון. אז איך באמת נראה המצב במדינות אחרות?

קנדה

"האמירה בעקבות הרפורמה אנחנו נהיה כמו קנדה נובעת מכך שקנדה היא אחת משתי המדינות הדמוקרטיות היחידות שיש להן פסקת התגברות", אומרת עו"ד ענת טהון אשכנזי, מנהלת המרכז לערכים ולמוסדות דמוקרטיים במכון הישראלי לדמוקרטיה. "אבל כמובן שכל שמשותפים על התמונה הקנדית, מבינים שהמבנה כל כך שונה, שקשה לייצר איזושהי השוואה".

מדוע?

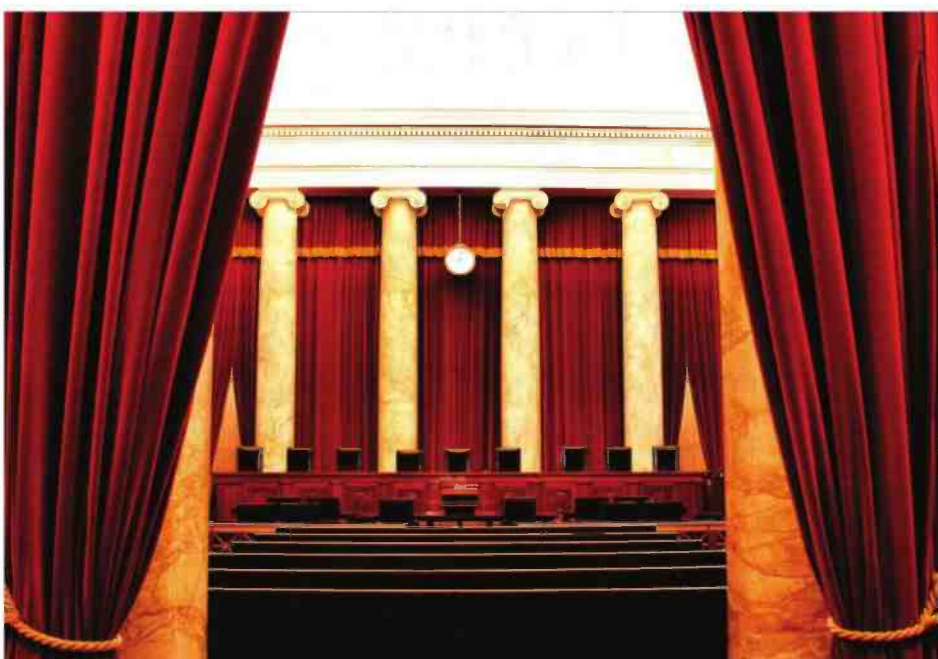
"במערכת הישראלית, היכולת של מערכת האיזונים והבלמים היא יחסית מצומצמת. יש

כרופ' יניב רוזנאי: "בריטניה

היא מדינה עם מסורת דמוקרטית רבת שנים, ויש בה תרבות דמוקרטית מבוססת ומוסכמות חוקתיות רבות; יש דברים שפשוט לא עושים. כך, למשל, ב-2018 השר להתפתחות בינלאומית, לורד בייטס, התפטר מתפקידו רק משום שאיחר להגיע לדיון"

מימין למעלה: בתי משפט בהונגריה, פולין, בריטניה; מימין למטה: ארצות הברית, קנדה ופינלנד

בחקיקה או שהממשלה הודיעה שהיא עומדת לתקן, וחמש החלטות עדיין נשקלות. בעקבות השיעור הגבוה של הציונות להכרזות על אי-התאמה, מומחים למשפט ציבורי בבריטניה טענו שהתפתחה מוסכמה חוקתית, שלפיה על הפרלמנט חלה חובה חוקתית לציית להכרזות אי-התאמה. בנוסף, אורחים בריטים שדיווחו כי נפגעות רשאים לפנות לבית הדין האירופי לזכויות אדם בשטרסבורג. לכן, נוסף על מערכת המשפט המדינית, יש מנגנון על-מדינתי שמהווה שכבת הגנה נוספת לזכויות אדם".

ישנם בלמים נוספים?

"נקבע בחוק כי יש להקים ועדה פרלמנטרית לזכויות אדם שתייעץ לפרלמנט בדבר הלימתן של הצעות חוק עם הוראות האמנה האירופית. מחקרים מלמדים כי דוחות הוועדה הביאו פעמים רבות לידי שינויים בחקיקה המוצעת. כלומר את היעדר הביקורת השיטתית החוקה מאזנת ביקורת חוקתית פרלמנטרית ממוקדת, שיטתית ומקצועית כחלק מהליך החקיקה. בנוסף, בניגוד לכנסת, הפרלמנט הבריטי מורכב משני בתים וכולל מערכת פנימית של איזונים ובלמים כגון שהחלטות חקיקה".

לדברי פרופ' רוזנאי, "בריטניה היא מדינה עם מסורת דמוקרטית רבת שנים, ויש בה

שמתוך 66 מדינות דמוקרטיות, ב-61 מהן יש ביקורת שיפוטית על הפרלמנט, וגם במדינות שבהן אין ביקורת שיפוטית – יש עוד דרכים להגן על כך שהפרלמנט לא יחוקק כל חוק".

בריטניה

"בבריטניה מערכת המשפט אינה יכולה לבטל חקיקה של הפרלמנט, אבל בית המשפט מוסמך להכריז על אי-התאמה של חקיקה עם האמנה האירופית לזכויות אדם שאומצה אל הדין הבריטי הפנימי בחוק זכויות האדם משנת 1998", אומר פרופ' יניב רוזנאי, מנהל מרכז רובינשטיין לאתגרים חוקתיים באוניברסיטת רייכמן. "חוק זה נהפך לאבן הפינה של החוקה הבריטית, ומהפרלמנט מצורפה שבעקבות הכרזה שיפוטית על אי-התאמה הוא ישנה את החקיקה. כיוון שבבריטניה נהוג לכבד את החלטות של בתי המשפט, אף שהכרזה על אי-התאמה להלכה אינה מחייבת, למעשה מדובר בהסדר חוק למדי. מאז נכנס חוק זכויות האדם לתוקפו בשנת 2000 ועד סוף יולי 2019 התקבלו 42 החלטות שיפוטיות המכריזות על אי-התאמה, מתוכן עשר החלטות נהפכו בערעור, חמש החלטות תוקנו בחקיקה ראשית עד מועד ההכרזה, שתי החלטות עדיין ממתנות לערעור, 20 החלטות תוקנו